

A pilács égve maradt

Ábrahám Irénnel Kocsis Árpád beszélget

„Csak a Színes Szilánkok Diákszínpad és az Újvidéki Színház szellemiségéről mondtak legyenek benne, minden másban teljesen szabad kezet kapsz!” – figyelmeztet kedvesen Ábrahám Irén művésznő. Ilyenkor a szeme gyermeki ráncokba szalad, mosolyát kezével leplezi. A formálisan a közeljövőben nyugdíjba vonuló, de a színház mellett kitartó művésznővel („Egy színész, mint ahogyan az írók vagy filozófusok, gondolom, sohasem vonulnak nyugdíjba.”) marosvásárhelyi tanulmányairól, pályakezdése éveiről és pályatársairól beszélgettünk.

Nagy csalódásként élte meg, hogy a magyarkanizsai színészkedés után Koncz István keze alatt nem sikerült bekerülnie Balázs Piri Zoltánnal és Soltis Lajossal a budapesti Színművészeti Főiskolára?

– A kezdő színésznek ez igen nagy pofon volt. De mint az élet minden területén, szükségesegek a megpróbáltatások és kudarok. Később viszont Harag György biztatására, aki akkor Szabadkán rendezett, s akinél egy évig gyakorló színész voltam, sikerült beiratkoznom a Marosvásárhelyi Színművészeti Akadémiára Gergely Géza és Csorba András osztályába. Amikor a tréfacsináló apám ezt elújságolta a majdáni (Magyarmajdány) kocsmában, a kocsmáros rögtön a mellének szegezte a kérdést: „Minek a bohócnak iskola?”

Nem ódzkodott a ceaușescui Romániától?

– Addig legfeljebb csak határsértőként járhattam Romániában, ha a hét testvérem egyikével libalegeltetés közben áttévedtünk a határon. Komolyra fordítva a szót, Marosvásárhelyen a hetvenes évek elején mozgalmas kulturális élet folyt. A színészek közt például számtalanszor feltűnt Páskándi Géza, Sütő András vagy Szilágyi Domokos alakja. Sütővel össze is barátkoztunk. Szerény ember volt, de ha mondott valamit, mindenki

Németh P. István, Ábrahám Irén és Nagygellértné Kiss Júlia

fölkapta a fejét. Pedig abban az időben nem lehetett könnyű neki sem, hiszen a Securitate, a román titkosrendőrség mint egy polip karja, mindenhová befurakodott. Amikor valaki Titóval kapcsolatban emlegette a diktatúrát, csak legyintettem: a románhoz képest kismiska. A jugoszláv útlevéllal szabadon mozoghattam, például *Symposiont* csempésztem Erdélybe, s onnan egyszer verseket Tolnai Ottóéknak Újvidékre. Mondom: egyszer, de az is kitudódott (máig sem tudom, hogyan jöttek rá), s a „secu” azonnal behívott „beszélgetésre”.

Az élet viszont kárpótolta: gyakorló színész korában Honthy Hanna mellett statisztálhatott.

– Honthy Hanna valóban igazi primadonna volt, telis-tele színészi al-lűrökkel. De még időskorában is ügyelt magára. Előadás után még megivott velünk valamit, de aztán nyomban nyugovóra tért. Emlékszem, milyen izgatottak voltak a partnerei. Az egyik színész azért késett a színpadra lépéssel, mert az öltözőben alkohollal átitatott zsebkendővel törölgették az izzadós tenyerét. Honthy pedig egy izzadt férfitenyeret nem volt hajlandó megfogni!

Szabadkán csak két esztendeig színészkedett. Miért döntött Újvidék mellett?

– Marosvásárhely után Szabadkát álmatagnak éreztem, s ezt szóvá is tettem. S a társulatban sem voltak a fiatalok segítségére, az intrikát mindig is nehezen tűrtem. Az Újvidéki Színház 1977-ben szerződötetett állandó

Pásthly Máttyás

színészeket először: Pásthly Máttyás, Bajza Viktória, valamint jómagam kerültünk a társulathoz, s valamivel később csatlakozott hozzánk Ladik Katalin. Bajza Viktóriával jó volt együtt játszani, de ő csakhamar elköltözött. Ladik Katalin pedig nem csak igazi színésznő volt, noha szerepekkel nem halmozták el, de a magánéletben is emberséges volt. Amikor egyszer a kamenicai „Varázshegyre” kerültem, s egy súlyos betegségből lábadoztam, ő önként felajánlotta, hogy a hvari házában pihenjem ki magam. A színpadon tisztességes munkát végzett, s közben a maga nagyszerű performance-aira készült. Pásthly Máttyás pedig a filmes szerepeiről marad híres. Amikor elindítottuk a Diákszínpadot, kezdetben ő is tanított. Pedagógusnak is bevált. Ma már utolsó mohikánnak maradtam Újvidéken a négyünk közül. Pedig Franyó Zsuzsánna, Harag György és Németh P. István igazgató voltak azok, akik az Újvidéki Színház szellemiségét megteremtették.

Milyen volt együtt dolgozni Harag György rendezővel?

– A pályafutásom során több mint negyven rendezővel dolgoztam, de állíthatom, hogy ő volt számomra az igazi rendező: tehetségéhez hatalmas képzelőerő társult. Állandóan munkától égett, félvállról semmit sem vett. S valahogy megérezte, hogyan kell a színészeket megszólítani, hogy a legtöbbet hozzák ki magukból. Nem elvont fejtegetésekkel állt elő a próbákon, hanem a mindennapokból vett példát: sokszor hozakodott elő a nagynénje személyével, nagybácsija vagy a szomszédasszony esetével. S ami a legszimpatikusabb volt, hogy képes volt beismerni a kudarcait, s megtörtént az is, hogy a színészektől várt megoldást, ha egy-egy jelenetet

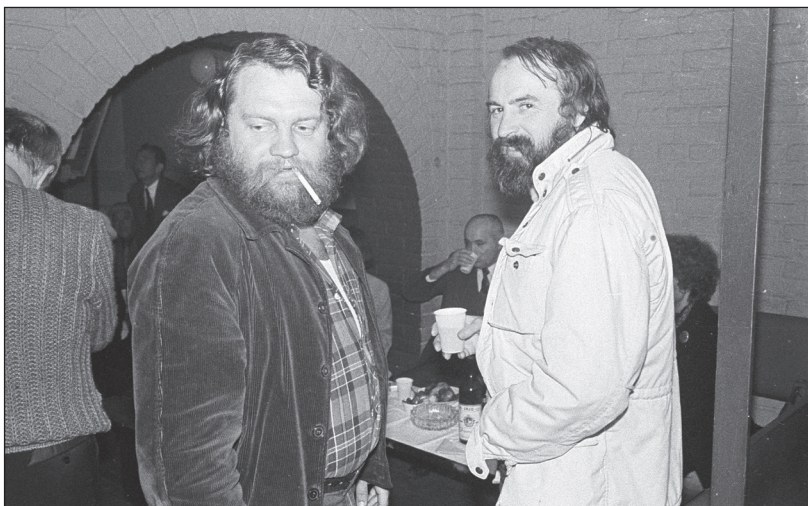

Ladik Katalin és Németh P. István

nem értett. „Na most mondjatok ti valamit” – szólt, s mi mondtunk valamit. Aztán ő maga kisvártatva zseniálisan megoldotta a jelenetet. Igazán a határon túl volt sikeres: Kolozsvárott, Marosvásárhelyen, Szabadkán, Újvidéken. Virág Mihály Haragnak éppen az ellentéte volt: halk szavú, megengedőbb. Viszont én vele is egy hullámhosszra tudtam kerülni, s jól dolgoztunk együtt. S hogy ne feledjem Hernyák Gyurit se: a Tanyaszínházzal bejártuk az egész Vajdaságot.

Pályafutása kezdetén az Újvidéki Rádió színészei is dolgoztak a színházban. Hogyan emlékszik színész kollégáira?

– Soltis Lajossal számos darabban játszottam együtt, hogy csak a *Cseresznyés kert*et, a *Falstaff*ot vagy a *Három nővért* említsem, melyek a monodrámáim mellett a legkedvesebb darabjaim közé tartoznak. Soltis olyan volt, mintha a testvérem lenne. A színpadon hasonlatos volt a vulkánhoz: készülődött, készülődött, aztán hirtelen kitört. Bicskei Istvánt még Kanizsáról ismertem, aztán ő is Marosvásárhelyen tanult. De már amatőrként felsejlett, hogy az alternatív színház vonzza. Azt nem gondoltuk, hogy végül Nagy Józsefnél, a JEL Színházban köt ki, s meghódítja Franciaországot. Ferenczi Jenőtől pedig mindenki mindig a komédiást várta, s a *Játék a kastélyban* előadást emlegette a neve hallatán. Fejes György született színész volt, igaz, kevésbé tudatos, mint például Pataki László. Fejes cica, ahogyan Romhányi Ibi emlegette, ha egy jó rendező kezébe került, csodákra volt képes. Viszont Romhányi Ibinek is volt beceneve: Ibi Cunyi, a Heroína nevet pedig a hősnői szerepei után kapta, s a csúcsra kétségkívül

Soltis Lajos és Vicsek Károly

Lennert Géza fotói

Ferenczi Jenő és Fejes György

a Sterija-díja repítette. Akkor Jugoszláviában hatalmas kitüntetés volt a Steriján győzedelmeskedni. Daróczi Zsuzsára is szívesen emlékszem vissza, igaz, ő igen zárkózott volt, s rendkívül szuggesztív személyiség.

Adott vissza valaha is szerepet?

– Sohasem. Amivel nem tudtam egyetérteni, az az indokolatlan meztelenkedés volt a színpadon. Úgy gondoltam, hogy egy szereplő mindig sokkal izgalmasabb, ha csak sejtet, de nem tárulkozik fel teljes testi valójában.

Daróczi Zsuzsa és Bicskei István

Miért állt a színészet mellett pedagógusnak is?

– A Diákszínpad létrehívásakor fedeztem fel magamban pedagógiai képességet is. Továbbá azért is alapítottuk meg Ács József igazgatósága idején, mert az újvidéki iskolákban már nincs annyi gyerek, hogy külön-külön színházi csoportot alakíthatnának. Mi pedig itt koncentráltuk a fiatalságot. A kezem alatt legalább négyszáz gyermek megfordult, senkit sem utasítottunk vissza. S akik közülük az akadémiaira felvételiztek, szinte kivétel nélkül felvételt is nyertek. Pedig elsősorban nem színészeket képeztünk, hanem olyan embereket, akiket érdekel a színház, s szívesen is járnak majd a jövőben az előadásokra. S lám, a Kosztolányi Dezső Színház törzsgárdáját mi adjuk. A Diákszínpadról került ki többek közt Jankovics Andrea, Ferenc Ágota és Judit, Béres Márta, Erdély Andrea, Crnkovity Gabriella, Raffai Ágnes, Kokrehel Júlia, Pongó Gábor, Kőrösi István, Mikes Imre Elek vagy Mészáros Árpád. Különösen jól emlékszem egy verses darabunkra, melyet aznap játszottunk, amikor a belgrádi tüntetések zajlottak. A gyerekek szerepük szerint az előadás végén közösen szavalnak egy viharlámpát tartva a kezükben. Fellépés előtt odasúgtam nekik: ha Milošević marad, elfújjuk a lámpát az előadás végén, ha viszont megdöntik a hatalmát, a pilács fénye talán elvezet még bennünket valahová. Ez volt a mi kis politikai színházunk. A lámpa égve maradt.